

Målnummer:	T4816-05	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2007-10-17		
Rubrik:	Negativ faderskaps- och moderskapstalan har tillåtits med stöd av 13 kap. 2 § rättegångsbalken.		
Lagrum:	13 kap. 2 § rättegångsbalken (1942:740)		
Rättsfall:	• NJA 1949 s. 144 • NJA 1996 s. 657		

REFERAT

År 1998 kom M.N. till Sverige från Afghanistan medförande tolv barn, bland dem A.E., N-r E., S-n E., S-a E. och N-m E. M.N. uppgavs vara dessa barns mor och A.N.E., som redan befann sig i Sverige, uppgavs vara deras far. Dessa uppgifter registrerades i folkbokföringen.

De fem nämnda barnen omhändertogs i oktober 2000 enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och placerades i familjehem. I samband därmed uppstod tveksamhet i frågan om M.N. och A.N.E. var barnens biologiska föräldrar.

Malmö tingsrätt

A.E., N-r E., S-n E., S-a E. och N-m E. väckte vid Malmö tingsrätt talan mot M.N. och A.N.E. och yrkade förklaring att svarandena inte var deras föräldrar. I tingsrätten lämnade barnen vissa uppgifter om föräldrar och syskon som bodde kvar i Afghanistan.

M.N. och A.N.E. bestred käromålen och gjorde gällande att de var barnens föräldrar samt att barnen hade förts till Sverige helt lagligt och frivilligt.

Tingsrätten (chefsrådmannen Lennart Svensäter) avgjorde målen genom tio domar den 23 juni 2005.

Domskäl

I domskälen anförde tingsrätten att Rättsmedicinalverket i utlåtanden den 24 mars 2005 över faderskapsundersökningar, baserade på DNA- analyser av blod som hade tagits från barnen samt från M.N. och A.N.E., hade uttalat att resultatet av undersökningarna visade att M.N. inte var barnens mor och att A.N.E. inte var deras far. Uteslutningskapaciteten hade i vissa fall angetts vara över 99,9 % och i andra över 99 %. Verket hade tillagt att beräkningen var utförd med svenska genfrekvenser och justerad för den variation som kunde finnas mellan olika populationer.

Tingsrätten fann genom de åberopade undersökningsresultaten klarlagt att M.N. inte var mor till barnen och att A.N.E. inte var far till dem.

Domslut

Tingsrätten förklarade att M.N. inte var mor till A.E., N-r E., S-n E., S-a E. och N-m E. samt att A.N.E. inte var far till dem.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

M.N. och A.N.E. överklagade i Hovrätten över Skåne och Blekinge och yrkade ogillande av käromålen.

A.E., N-r E., S-n E., S-a E. och N-m E. bestred ändring.

Hovrätten (hovrättsrådet Marianne Lejman, referent, och tf. hovrättsassessorn Therese Lundgren) anförde i dom den 14 november 2005:

Hovrättens domskäl

Barnen har vad gäller tillåtligheten av talan riktad mot M.N. åberopat 13 kap. 2 § RB, medan de vad gäller talan riktad mot A.N.E. har åberopat 1 kap. 2 § första stycket 2 FB.

Enligt vad som framkommit i målet har M.N. och A.N.E. vid inresa till Sverige uppgett sig vara föräldrar till de medföljande barnen. De har inte styrkt sina uppgifter med några dokument. Till grund för folkbokföringen har legat enbart de av dem lämnade uppgifterna. Av ingivna personbevis framgår att M.N. och A.N.E. registrerats som moder respektive fader till barnen.

För att talan skall tillåtas enligt 13 kap. 2 § RB krävs att talan avser ett rättsförhållande. Visserligen tar barnens talan - att rätten skall fastställa att M.N. och A.N.E. inte är deras mor respektive far - främst sikte på att de inte har det av klagandena hävdade biologiska ursprunget och kan därför sägas inte i sig avse ett rättsförhållande. Emellertid är omedelbara rättsverkningar knutna till frågan om vem som är ett barns föräldrar. Officiell registrering skall ske av föräldraskap och registreringen ligger till grund för avgöranden av ett flertal frågor, t.ex. om vårdnad. I förevarande fall har registrering skett av de lämnade uppgifterna och frågan om de sålunda registrerade föräldrarna verkligen är föräldrar till barnen är tvistig.

Mot bakgrund av det anförda får talan anses avse ett rättsförhållande. Talan mot M.N. bör bedömas med tillämpning av 13 kap. 2 § RB. Hinder finns således inte mot att ur denna synpunkt uppta talan mot henne till prövning. Inte heller i övrigt finns hinder mot att tillåta i målet förd talan mot henne. I sak ansluter sig hovrätten till tingsrättens bedömning vad gäller frågan om M.N. är mor till barnen.

Vid ovan angiven utgång i sak finner hovrätten att även talan mot A.N.E. bör prövas med tillämpning av 13 kap. 2 § RB. Som framgått avser talan ett rättsförhållande och hinder möter inte heller att mot honom uppta talan till prövning. I sak ansluter sig hovrätten till tingsrättens bedömning även vad gäller frågan om A.N.E. är far till barnen.

Överklagandena skall således lämnas utan bifall.

Hovrättens domslut

Hovrätten fastställer domsluten i de överklagade avgörandena.

Hovrättslagmannen Per Eriksson var skiljaktig och anförde:

Ett barn har rätt att föra s.k. negativ faderskapstalan enligt bestämmelserna i 3 kap. FB. Dessa bestämmelser tar dock inte sikte på förhållanden av det slag som föreligger i dessa mål.

Några regler om hur moderskap fastställs eller om hur man skall förfara för att få ett moderskap hävt föreligger över huvud taget inte i FB. Jag bortser därvid från stadgandet i 1 kap. 7 § om moderskapspresumtion vid befruktning utanför kvinnans kropp.

Avsaknaden av processuella bestämmelser i FB innebär emellertid inte att det föreligger hinder mot att ta upp en fastställsetalan, som gäller relationen mellan barn och föräldrar (se SvJT 1968 ref. s. 89 och NJA 1949 s. 144). Att en talan om t.ex. faderskap, vilken väckts av någon annan än den som uttryckligen tillerkänts talerätt i FB, skall avvisas (se t.ex. NJA 1970 s. 347, NJA 1984 s. 319 och RH 1995:85) är en annan sak.

Tillåtligheten av en talan, som syftar till en föräldrarättslig statusdom, får i avsaknad av bestämmelser i familjerätten bedömas med tillämpning av reglerna om fastställsetalan i 13 kap. 2 § RB (jfr Peter Fitger, Rättegångsbalken, Del 1, s. 13:7f.).

Enligt nämnda paragraf krävs för att en fastställsetalan skall kunna tas upp till prövning bl.a. att tvisten gäller huruvida ett visst rättsförhållande består eller inte består.

En förutsättning för att ett barn skall kunna föra en negativ faderskapstalan är att det finns en man, som rättsligt sett har utpekats som far. Motsvarande måste gälla beträffande en kvinna, mot vilken en "negativ moderskapstalan" riktas. Är så inte fallet kan ett rättsförhållande över huvud taget inte anses föreligga. Det säger sig självt att en domstol inte i egentlig mening kan häva ett moderskap eller faderskap. Att någon är eller inte är mor respektive far till ett barn är ett biologiskt faktum, som en domstol inte kan påverka. Vad domstolen kan göra - förutom att positivt förklara att någon skall anses vara far (1 kap. 5 § FB) eller mor - är endast att upphäva en rättslig presumtion (1 kap. 2 § FB), förklara en i laga ordning lämnad bekräftelse på föräldraskap som ogiltig (1 kap. 4 § tredje stycket FB) eller upphäva en i dom lämnad förklaring om att någon är mor eller far (efter resning). Därigenom undanröjer domstolen ett föräldrarättsligt statusskap, som grundat sig på ett rättsligt antagande, vilket visat sig vara felaktigt.

I dessa mål grundar sig klagandenas status som föräldrar inte på någon känd rättslig reglering och inte heller på något annat verifierbart förhållande, som t.ex. intyg från sjukvårdsinrättning e.l. I stället har de egenhändigt iklätt sig rollen som far och mor och låtit sig registreras som föräldrar i folkbokföringsdatabasen uteslutande på grund av sina egna uppgifter. Enbart ett blankt, bestritt påstående från någon som vill uppträda som förälder kan, som framgått, inte konstituera ett rättsförhållande av förevarande slag.

Att klagandena utåt kunnat uppträda som föräldrar grundar sig enbart på en registrering om föräldraskapet i folkbokföringsdatabasen, en registrering som alltså uteslutande bygger på uppgifter som lämnats av dem själva. En sådan registrering har visserligen en omfattande praktisk betydelse, t.ex. som underlag för de organ som administrerar den allmänna försäkringen. Emellertid kan inte heller denna registrering i sig grunda något rättsförhållande i den mening som avses i 13 kap. 2 § RB (jfr RH 1996:91, som föranlett Socialstyrelsen att tillskriva Justitiedepartementet med begäran om utredning).

Det anförda leder sammanfattningsvis till slutsatsen att en talan av förevarande slag inte är möjlig att föra vare sig enligt den föräldrarättsliga lagstiftningen eller med stöd av RB:s regler om fastställsetalan.

Det har således förelegat hinder mot att ta upp barnens talan till prövning. Tingsrättens domar skall därför undanröjas och ansökningarna om stämning avvisas.

Härtill skall endast läggas att, såvitt framgår av utförda DNA-tester, ifrågavarande registreringar uppenbart är felaktiga. Det ankommer därmed på Skatteverket att, självmant eller efter anmälan, ändra de felaktiga registreringarna (se prop. 1990/91:153 s. 112). När så har skett, kommer klagandena att vara fråntagna varje rättighet som de dittills grundat på påståendena att de är föräldrar till de angivna barnen. Möjligen har

Skatteverket en annan uppfattning om möjligheterna att göra rättelse i folkbokföringen (se s.k. styrsignal angående moderskaps- och faderskapsproblem, publicerad den 29 oktober 2004, Dnr 130 567778-04/111) i fall som de förevarande. Detta påverkar emellertid inte min bedömning.

På grund av det anförda undanröjer jag tingsrättens domar - - och avvisar motparternas ansökningar om stämning.

Högsta domstolen

M.N. och A.N.E. överklagade och yrkade att HD skulle, med ändring av hovrättens dom, ogilla käromålen.

A.E., N-r E., S-n E., S-a E. och N-m E. bestred ändring.

HD avgjorde målet efter föredragning.

Föredraganden, rev.sekr. Christina Fleur, föreslog i betänkande följande dom:

Skäl

M.N. kom 1998 till Sverige från Afghanistan tillsammans med tolv barn. Vid inresan uppgavs M.N. vara mor och A.N.E. far till barnen. De lämnade uppgifterna om moder- respektive faderskap registrerades i folkbokföringsdatabasen.

A.E., N-r E., S-n E., S-a E. och N-m E. (barnen) yrkade att tingsrätten skulle förklara att M.N. inte är mor och att A.N.E. inte är far till dem. Till stöd för sin talan åberopade barnen resultatet av faderskapsutredningar, utförda av Rättsmedicinalverket, Rättsgenetiska avdelningen, utvisande att M.N. och A.N.E. inte är deras mor och far. M.N. och A.N.E. bestred käromålet och anförde att de är barnens föräldrar. Malmö tingsrätt biföll barnens talan. Hovrätten över Skåne och Blekinge fastställde - med tillämpning av 13 kap. 2 § RB - tingsrättens domslut. I en skiljaktig mening anförde rättens ordförande bl.a. att barnens talan inte avsåg ett rättsförhållande och att den därför inte var möjlig att föra med stöd av RB:s regler om fastställsetalan.

Det kan konstateras att bestämmelser saknas i FB eller annan speciallagstiftning för bedömning av de förhållanden som föreligger i detta mål.

Enligt 13 kap. 2 § RB får talan om fastställelse, huruvida ett visst rättsförhållande består eller inte består, tas upp till prövning, om ovisshet råder om rättsförhållandet och denna länder käranden till förfång.

Frågan i målet är om den negativa fastställsetalan som barnen vill föra avser ett rättsförhållande och därmed är av sådan beskaffenhet att den kan tas upp till prövning enligt nyss nämnda bestämmelse.

Såsom framgår av den skiljaktiga meningen i hovrätten förutsätter en talan av ifrågavarande slag att det finns ett föräldrarättsligt statusskap som går att undanröja. En registrering av familjeförhållanden i folkbokföringsdatabasen kan i sig inte grunda ett rättsförhållande. Barnens talan är således inte möjlig att föra enligt bestämmelsen i 13 kap. 2 § RB och skall därför avvisas.

Såvitt framgår av utförda DNA-tester är ifrågavarande registreringar uppenbart felaktiga. Det torde därmed ankomma på Skatteverket att, självmant eller efter anmälan, ändra de felaktiga uppgifterna.

HD:s domslut

Med undanröjande av hovrättens och tingsrättens domar - - - avvisar HD käromålen.

HD (justitieråden Johan Munck, Leif Thorsson, referent, Severin Blomstrand, Ann-Christine Lindeblad och Kerstin Calissendorff) meddelade den 17 oktober 2007 följande dom:

Domskäl

I förevarande mål för barnen talan om att M.N. och A.N.E. skall förklaras inte vara föräldrar till dem. Denna talan utgör en fastställsetalan.

Det är inte möjligt att föra en fastställsetalan enligt 13 kap. 2 § RB för att få fastslaget att en viss händelse har ägt rum. En fastställsetalan enligt nämnda lagrum måste avse ett rättsförhållande.

Till föräldraskapet är väsentliga rättsverkningar knutna såsom vårdnad, förmynderskap, underhållsskyldighet och arvsrätt. Dessa rättsverkningar följer av lag och är överblickbara (jfr Ekelöf, Rättegång II, 8 uppl. 1996 s. 110 f.). Den särskilda regleringen om fastställande och hävande av faderskap i FB bygger också på uppfattningen att föräldraskap utgör ett sådant rättsförhållande som kan vara föremål för rättegång. Vid FB:s tillkomst förutsattes att, vid sidan av den särskilda regleringen i balken, andra former av fastställsetalan avseende börd kunde föras med stöd av bestämmelsen i 13 kap. 2 § RB (jfr NJA II 1950 s. 16 ff. och s. 25). Det finns därför inte anledning att betrakta barnens talan som otillåten av det skälet att den inte skulle avse ett rättsförhållande (jfr JO:s ämbetsberättelse 1989/90 s. 223 och Walin-Vängby, Förädrabalken, En kommentar, 2006, s. 1:33).

Det anförda innebär också att regleringen i FB inte kan uppfattas som exklusiv i den meningen att den utesluter möjlighet att föra talan om faderskap eller moderskap i andra fall än dem som är uttryckligt reglerade. Regleringen får visserligen anses uttömmande inom det område som den tar sikte på, nämligen såvitt avser hävande av den faderskapspresumtion som gäller enligt 1 kap. 1 § och fastställande av faderskap i fall då den presumtionen inte gäller. Så t.ex. torde det inte vara möjligt för en man, som påstår sig vara far till ett barn, att väcka talan om fastställande av faderskapet, eftersom en sådan talan enligt 3 kap. 5 § FB skall föras av barnet (jfr RH 1995:85).

Däremot har bestämmelserna i balken och de dessförinnan gällande bestämmelserna inte i praxis ansetts hindra rättegång i sådana fall som dessa bestämmelser inte syftar till att reglera. Exempel erbjuder NJA 1949 s. 144, där domstolarna fastställde föräldraskapet till två barn som hade förväxlats i nära anslutning till födelsen, och SvJT 1968 ref. s. 89 där en talan om fastställande av moderskap upptogs till prövning. Ett ytterligare exempel är NJA 1996 s. 657, där en positiv bördstalan prövades.

Detta innebär inte att en talan om att föräldraskap skall fastställas eller förklaras inte föreligga i situationer av det slag som nu avses kan tas upp till prövning utan vidare. Liksom i andra fall är det enligt 13 kap. 2 § RB en förutsättning att ovisshet råder om rättsförhållandet och att denna ovisshet leder till förfång för käranden.

Den talan som förs i detta fall är inte av det slaget att den hindras av grunderna för FB:s reglering. Med hänsyn till att barnen är folkbokförda som barn till M.N. och A.N.E. och att dessa vidhåller föräldraskapet får ovisshet anses föreligga om rättsförhållandet. Att det leder barnen till förfång att oklarhet föreligger bl.a. om vem som är behörig att utöva vårdnad och förmynderskap för dem får också anses klart.

På grund av det anförda har hinder inte förelegat för domstolarna att uppta den av barnen väckta talan till prövning.

I själva saken finner HD inte anledning till annan bedömning än den domstolarna gjort. Hovrättens domslut skall därför fastställas.

Domslut

HD fastställer hovrättens domslut.

HD:s dom meddelad: den 17 oktober 2007.

Mål nr: T 4816-05.

Lagrum: 13 kap. 2 § RB.

Rättsfall: NJA 1949 s. 144 och NJA 1996 s. 657.

Sökord: Rättegångsbalken; Föräldrabalken; Faderskap; Moderskap; Föräldraskap;
Fastställelsealan
